

IV. IRODALOMTÖRTÉNET

Balogh László

BALOGH LÁSZLÓ

SZABÓ MAGDA DEBRECENI LAKHELYEI

Szabó Magda születésének századik, halálának tizedik évfordulójáról 2017-ben emlékeztünk meg. Ez az apropó adta, hogy összeállítsuk az író nő földi pályafutásának Debrecenhez kapcsolódó állomásait és helyszíneit, azokat, amelyeket kevésbé vagy egyáltalán nem ismerünk. Szó lesz pár olyan momentumról, amik mély titkok voltak az életében, amikről felületesen vagy egyáltalán nem beszélt. Gazdag írói fantáziája miatt sokszor nem lehet eldönteni, hogy hol húzódik az igazság és a képzelet vékony határa, amelynek borotvaélén művészi módon táncolt. Az igazság azonban néha könyörtelen, de felfedve a valós dolgokat könnyebben megérthetjük mindazt, amit Szabó Magda üzeni akar a művein keresztül nekünk az Olvasóknak, illetve a szűkebb hazájának, Debrecennek.¹

1. A Bábaképezdéről, mint szülőhelyről

„*Annyi titkom van!*” – mondta Jablonczay Lenke az Ókút regényében, de hozzá kell tenni, mindez igaz a lányára is... Szabó Lenke Mária Magdolna Éva 1917. október 5-én született Debrecenben, a Magyar Királyi Bábaképző intézményében, amelyet akkoriban dr. Kenézy Gyula vezetett, aki 1883-tól volt főorvosa a városi kórháznak. A régi bábaképző az egykori Péterfia utca 76. szám alatt működött, jelenlegi címe Bem tér 9. szám. Ez az intézmény viszont a századfordulóra „kinőtte magát”, s így az egykori Wesselényi téren, a mai Vágóhíd utcai felüljáró és a Budai Ézsaiás utcák közötti területen épült fel 1906-ra az új 80 ágyas Bábaképző Intézet. Pavilonszerűen elrendezett tíz épületébe ezután költözött be a Bem térről a Kenézy Gyula által vezetett iskola. A Bábaképezdét 1916-ban Szülészeti és Nőgyógyászati Klinikává nyilvánította a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium.

¹ Megjegyzés: A cikk a készülő *Titkok és morzsák – Szabó Magda életéből* – című könyv egyik fejezete

1. kép A Bábaképzde Debrecen 1925 ²

„Arrafelé, ahol az utca végződött, feküdt valahol a rejtelmek háza is, túl-túl a téren, kicsit jobbra, a dohánygyár környékén, az épület, amelyet megmutattak egyszer, s amiről azt

² Megjegyzés: Debrecen 1925-ös várostérképének részlete. Saját archívum

mint Debrecen minden hasonló intézményében sebesült katonákat is ápoltak. A megnövekedett fertőzésveszély miatt, mivel az orvosok a gennyes sebű sebesültektől mentek át a kismamákat kezelni, Jablonczay Lenke élete is veszélybe került, két évig beteg volt. Szabó Magda kis életének sem sok jövőt jósoltak.⁵ Nagynénje, Piroska, és édesapja gondozta, míg az anyja gyermekágyi lázzal és vérmérgezéssel feküdt a kórteremben. A csecsemő megegyezés szerint az apja vallását kapta, reformátusnak keresztelték. A születési anyakönyv szerint Szabó Lenke Mária Magdolna Éva szülei Szabó Elek városi tanácsos és Jablonczay Lenke voltak, akik a Domb utca 16. számú házban éltek.

2. Az elfeledett „szülőház” – Domb utca 16. szám

Szabó Magda az édesapjának tulajdonítja azt aényt, hogy albérletbe vette a Domb utcai lakást. *„A kis ember lakást vesz ki a Domb utca 16. szám alatt, a városi főmérnökkel nézeti meg, megfelelő-e minden tekintetben.”*⁶ Miután mindent szabályosnak nyilvánítottak Szabó Elek is megfelelőnek tekintette a lakást, így Jablonczay Lenke beköltözött a kis Mayer Bélával, aki az előző házassága eredményeképpen született.

Ez a ház bérlemény volt nem saját tulajdon, ez a ránk maradt leírásokból is kitűnik: *„...a Rickl Mária vette bútorzat mellé megérkeznek Szabó Elek holmijai is, viszi maga tervezte, óriási tölgyfa szekrényét, amatőr fényképész laboratóriumát, számtalan lemezét, zenegépét, erdélyi csavargásain gyűjtött régi kézimunkáit, mázos cserepeit, nagy könyvtárát a könyvritkaságokkal, Szabó János esperes faragott diófa asztalát, azokat a porcelánokat, amelyeket a Várady-Szabó nagyszülőktől örökölt, s amelyek aztán végigkísérik majd születendő lánya ünnepeit is a különleges alkalomra terített asztal gyertyafényében. (...)Kényelmes, tágas ez a Domb utcai lakás, a sápadtsárga, tengerkéssel kárpítozott kőrisfa hálószoba római széke karján ott várja éjszakára készülő asszonyát fehér pongyolája. A hálószoba mellett Béluska*

⁵ KABDEBÓ LÓRÁND 1986. Lásd bővebben: <http://dia.jadox.pim.hu/jetspeed/displayXhtml?offset=1&origOffset=-1&docId=798&secId=74829&limit=10&pageSet=1> Az oldal utolsó megtekintése:2017.XI.14.

⁶ SZABÓ MAGDA 1978. Lásd bővebben: http://dia.jadox.pim.hu/jetspeed/displayXhtml?docId=000000905&secId=0000085594&mode=html#Szabo_Magda-Regimodi_tortenet-szabo00001 Az oldal utolsó megtekintése: 2017.11.14.

szobája van, az ebédlő és a szalon külön kis előtérből nyílnak, abban állótükör, fogasfal, s a fogasfal előtt, ahogy illik...”⁷

Debrecen Megyei Jogú Város építészeti archívumában – továbbiakban Mikrofilmtár –, ebből az időszakból olyan tervrajz, amely az adott lakás beazonosítására vonatkozóan bizonyító erővel bírt volna, nem volt fellelhető. A kutatómunkát nehezítette továbbá az a tény, hogy a korábbi térképeken – de még az 1978-ban készült légi felvételen ugyancsak láthatóan, az adott telek nagysága sokkal nagyobb volt mint napjainkban, illetve több épület is állt a portán. A napjainkban már nem létező épületek bontási dokumentációi viszont szerencsénkre a Mikrofilmtárban – bár tervrajzok nélkül –, de megtalálhatók, amelyekből azonban csak annyit

3. kép A Domb utca 16. számú ingatlan napjainkban ⁸

⁷ SZABÓ MAGDA 1978. Lásd bővebben: http://dia.jadox.pim.hu/jetspeed/displayXhtml?docId=0000000905&seclId=0000085594&mode=html#Szabo_Magda-Regimodi_tortenet-szabo00001 Az oldal utolsó megtekintése: 2017.11.14.

⁸ Megjegyzés: A szerző saját felvétele

lehetett megtudni, hogy azok viszonylag kényelmes, 70-80 m² nagyságú tágas lakások voltak. Akár ezek között is lehetett volna az a ház, ahol a kis Szabó Magda első éveit töltötte. Bizonyosságot pedig – részletes építészeti dokumentumok híján – ezek után csak a megkerülhetetlen helyszíni szemle adhatott.

A Domb utca 16. számú ingatlanba bebocsájtást kérve a kedves állatorvos-tulajdonos felesége megmutatta a maradványtelek még álló utcafronti lakását, amely kis változtatással ugyan, de híven tükrözi mind a mai napig a regényben bemutatott évszázaddal ezelőtti házat! Ezen a helyen 1917 októberétől valószínűleg néhány évig lakott a család, így bár az író egy interjúban első lakhelyének a Szent Anna utca 22. számú házat jelölte meg tény,⁹ hogy szülőháza, amely kora gyermekkori emlékeiből bár kikopott, mégis a Domb utca 16. számú ház volt! Kijelenthetjük tehát, hogy Szabó Magda első lakhelye még napjainkban is áll, sőt emléktábláért kiált!

3. A „vélt szülőház” – Szent Anna utca 22. szám

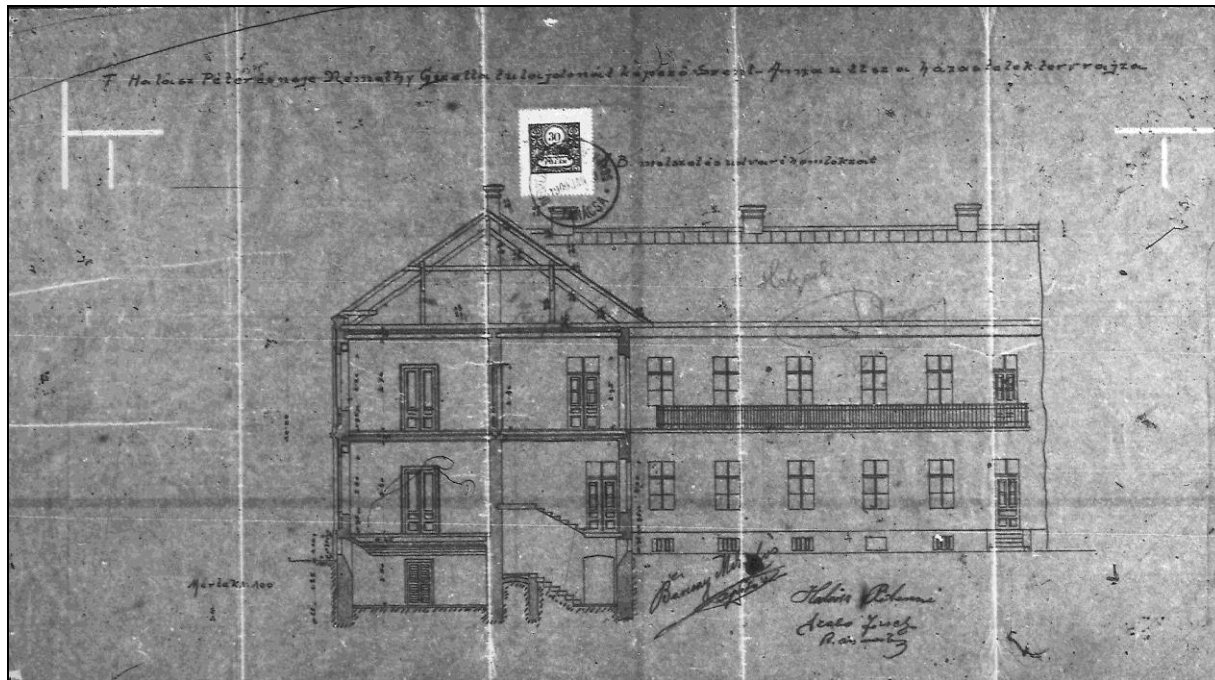
Amikor a kis Magda 3 éves lett, a szülők úgy döntöttek otthont váltanak. Albérletből albérletbe költöztek, majd a Szent Anna 22. számú szűk udvaros emeletes házban kötöttek ki, ahol egy bizonyos Boboescu úr volt a háziúr, aki Nica lányával lakott fent az emeleten. Jablonczay Lenkének nem volt idegen ez az ízig-vérig katolikus környezet, ugyanis mindez némi visszatérést jelenthetett korábbi életéhez, hiszen annak ellenére, hogy reformátusnak keresztelték, katolikus nagyanyja Rickl Mária döntése nyomán erős katolikus neveltetést kapott, s az 1896-ban alapított, Temesvárról érkezett Miasszonyunkról elnevezett Szegény Iskolanővérek zárdájában – ismertebb nevén a Svetits Intézetben tanult. „...a Szent Annára költözött, pontosan a zárdá melletti házba, s rákönyökölve a közös, alacsony kőkerítésre, nézte a sétáló apácákat sóvárgó szemmel.”¹⁰ Ebben az apácák által vezetett katolikus leánynevelő intézetben elemi, polgári és ipari leány középiskola működött, emellett gimnázium, líceum és tanítónőképző internátus is volt egyben.

⁹ KABDEBŐ LÓRÁND 1986: 21-31.

¹⁰ SZABÓ MAGDA 1978. Lásd bővebben: http://dia.jadox.pim.hu/jetspeed/displayXhtml?docId=0000000905&scId=0000085594&mode=html#Szabo_Magda-Regimodi_tortenet-szabo00001 Az oldal utolsó meglejtése: 2017.11.14.

A Szent Anna utcai házról és környékéről, mint gyermekkorának meghatározó helyszínéről többször is megemlékezett. „Az utcai fronton, közvetlenül a kapu mellett, szabó dolgozott kis műhelyében, karján-térdén mindig férc fehérlett, s ha vasalt, s a facsaróvizes vasalórúhán át füstölni kezdett a kelme, pára lengte be az arcát. A szabó barátom volt, mint minden iparos vagy kiskereskedő az utcánkban.”¹¹ Ennek a szabónak viszont nem mehetett jól a vállalkozása, mivel 1931-ben csődbe ment. „Szerettem az udvarunkat, a növényzetét. Nekem a gyerekkor mindig spireamező marad, jácminbokor és nagyon öreg bodzafa. A bodzafát személyes barátomnak tekintettem, mert úgy csonkolták meg, hogy a fél vállán tartott egy porolót, úgy éreztem, megalázták. Ez volt az első tudatos felismerésem arról, hogy nemcsak ember, de állat vagy növény, vagy környezet, táj is megalázható.”¹² Szabó Magda több interjúban macsukul ragaszkodott ahhoz, hogy első lakhelye ebben a házban volt.

A földszint középső lakása volt az övék, a bejárati ajtóval szemben ott volt a poroló, amelyet az általa megírt két bodzafa lecsontolt vállára rögzítettek. Szerencsémnek tekinthetem, hogy személyes tapasztalatokkal rendelkezem a helyszínt illetően, ugyanis a nagynéném

4. kép A Szent Anna utca 22. számú hajdani épület metszetrajza¹³

¹¹ SZABÓ MAGDA 1970. Lásd bővebben <http://dia.jadox.pim.hu/jetspeed/displayXhtml?offset=1&origOffset=-1&docId=1109&secId=110329&limit=10&pageSet=> Az oldal utolsó megtekintése: 2017.XI.14.

¹² KABDEBŐ LÓRÁND 1986: 21-31.

¹³ DMJV. PH. Főépítési Iroda. Építészeti Archívum – Mikrofilmtár. Szent Anna utca 22. szám

és családja egy tanyáról költöztek be 1977-ben éppen ebbe a lakásba! A leírásnak megfelelően a lakásajtóval szemben volt a poroló, amit a házbeli gyerekek futballkapunak használtak és természetesen én, mint a legkisebb fiú voltam a kapus, ha vendégségbe érkeztünk. Nagyném elmesélte, hogy sokan keresték fel a házat idegenek, turisták, nyakukban fényképezőgéppel, de mindig az udvar hátsó részébe mentek ott fotóztak, s néha bementek a hátsó lakásba. Az ő lakásukba, azonban soha amit furcsállott is, hiszen Szabó Magda önéletrajzi regénye az Ókút 1970-ben jelent meg, s így az egykori otthonát könnyen be lehetett volna azonosítani.

A kutatás során fény derült arra is, hogy a Szabó Magda gyermekkori lakásaként azonosított házrész mellett elhelyezkedő földszinti részben később az 1956-os forradalom után úgynevezett "T"-lakás, tehát találkozási pont működött, ami olyan bérleménynek minősült, amelyet írásbeli megállapodás alapján a Belügyminisztérium, illetve az állambiztonsági szervek rendelkezésére bocsátottak. Mint kiderült hálózati személyek fogadására, operatív akciókra illetve, megfigyelésekre használták a hátsó épületrészt.

Szabó Magda visszaemlékezése szerint ebben az otthonban körülbelül 1933-ig, tehát tizenhat éves koráig élt. A lakás ekkorra szűknek bizonyult. Magda nagylány lett, bátyja pedig elköltözött tőlük. Mayer Béla elvitt egy pár bútort, amelyeket aztán jónéhány Szabó- és Rickl-családból származtatható berendezési tárggyal pótolta. A ránk maradt visszaemlékezésekből viszont annyi tudható, hogy Szabó Magda édesanyjának eredendően szecessziós bútorai voltak. Ebben az évben azonban bútorostól, macskástól átköltöztek a Hunyadi utca 24. számú ház egyik emeleti lakásába.

A ház sorsa később megpecsételődött, mivel annyira rossz állapotba került, hogy felújítani már nem volt érdemes. Nagynénikémék voltak az utolsók, akik 1979 őszén kiköltöztek a házból, amelyet ezek után elbontottak. A lakók mindegyike egyébként egy új lakást kapott a frissen felépített újkerti lakótelepen.

Szabó Magda már díszpolgár volt, amikor megtudta, hogy a számára meghatározó gyermekkori lakhelyét, – amelyet ő szülőházának tartott – lebontják. Úgy gondolta, hogy elért helyzetével visszaélés lenne, ha bemenne a tanácshoz, és leállítaná a bontást.¹⁴ Véleménye szerint nehéz eldönteni, hogy pusztulásnak lehet-e minősíteni azt, hogy a házat lebontották, hiszen a telek voltaképpen csak átalakult, beolvadt a zárdába, ugyanis ide épült a Svetits Intézet új szárnya.

¹⁴ KABDEBÓ LÓRÁND 1986: 21-31.

4. A Hunyadi utca 24. számtól a Fűvészkert utca 18. számig

A kislányból nagylány lett, így szükség volt egy külön szobára, aminek következtében a család átköltözött a Nagyállomást a Piac utcával összekötő Hunyadi utcára – napjainkban a Petőfi tér nyugati oldalára. Álljon itt pár fontos részlet abból a gyűjteményes interjúból, amit Kabdebó Lóránt készített az írónővel:

Kabdebó Lóránt – „*És az újabb lakások?*”

Szabó Magda – „*Ahogy említettem: megnőttem, külön szoba kellett, elköltöztünk a Nagyállomást a Piac utcával összekötő Hunyadi utcára, ott vet-tünk ki egy ötszobás lakást. (...) Ez volt az az otthon, ahol minden családtagnak külön szobája volt, és itt volt apám és közöttem az első komolyabb nézeteltérés. (...) Bejelentettem, hogy kérem a fivérem hajdani gyerekszobáját, amit ott őrzünk a padláson, és ami puhafából készült, és fehér, közöltem, hogy skarlátpirosra fogom festetni. (...) Egy idő múltán idegesített a saját szobám. (...) Egyetemre még úgy kerültem, hogy megvolt a piros rémálom. (...) Ez a Hunyadi utcai lakás azért volt kedves, mert mindenkinek biztosította a szuverenitását. Apámhoz kerültek az ó-Szabó-, anyámhoz a Rickl-Jabloneczay bútorok, a szalonba az, amit a fivérem meghagyott. Nagyon nagy előszobánk volt, a konyhánkból nyílt az alkóv. Szerintem a legszebb az alkóv volt abban a lakásban, ott étkeztünk egy időben. Az alkóvban álltak azok a cseresznyefából készített kis biedermeier fotelek, amelyeket én kiutáltam az eredeti szobámból, apám azokat nem vitette fel a padlásra, betett egy oda illő asztalt, aztán még egy nagyobbat, és kint ebédeltünk, ez újításnak számított, még nem volt divat a lakókonyha. (...) Ezt az otthonot azért is szerettem, mert anyám mindenfélét festett a falra. (...) Anyám mindenhez értett, létrára állt, ábrákat festett a falamra. Arany meg zöld polipokat, medúzákat meg madarakat, halakat, olyan lett a szobám, mint egy nyolcadrangú lokál. (...) Higgye el, ha*

visszagondolok erre a két emberre, akinek a közelségében életem jelentős része – huszonnégy év – eltelt úgy, hogy csak nyaranta mozdultam el hazulról, úgy érzem, irigylésre méltó vagyok, hogy milyen emberek között nőttem fel.”

Kabdebó Lóránt – „*De elhagyták a Hunyadi utcai lakást is?*”

Szabó Magda – „*Később nagy lett a lakás, én már elkészülőben voltam. A bátyám Kassán vőlegény, én menyasszony, abban a tudatban, hogy külföldön fogok élni. Látni való volt, hogy felesleges lesz a szülőknek ennyi helyiség. Ha nem így döntünk, ha lakást nem cserélünk, ma nincs ez a beszélgetés, ott halunk meg abban a házban, amit az amerikai szőnyegbombázás tökéletesen elpusztított. Szerencsére mi már akkor a Fűvészkert utcán éltünk, anyám zseniális sakkhúzással ismét olyan helyen szerzett egy, a réginél kisebb otthont, amelyik közel volt a Kismester-Bethlen utcához. ... Egyébként azt hiszem, hogy valamennyi lánykori otthonom között az volt a legotthonosabb otthon, az a Fűvészkert utcai ház. Imádtam.”¹⁵*

Szabó Magda Hunyadi utcán lévő szobáját tehát tudjuk, hogy édesanyja tetszetős módon átalakította: „*s amikor nem tetszett a szobám fala, nagy, piros madarakat festett rá, a régi minta helyett, a másik szobában meg arany medúzákat, senkinek nem volt olyan különös falú lakása, mint nekünk.*”¹⁶ A tények azonban furcsa ellenmondásokat mutatnak ezzel a házzal kapcsolatban. Szabó Magda szüleinek elmondása szerint ugyanis ötszobás lakást béreltek a Hunyadi utcán, s így minden családtagnak külön szobája volt. Mayer Béla ekkor már nem élt velük, hiszen Kassán vőlegény volt, tehát a család három személyből állt, ezek szerint pedig a lakás csak három szobás volt.

A fent leírt idill ellenére idővel ezt az albérletet is fel kellett adniuk. Történt ugyanis egy olyan sajnálatos esemény, amelyről Szabó Magda önéletrajzi írásaiban érthetően nem szá-

¹⁵ KABDEBÓ LÓRÁND 1986: 21-31.

¹⁶ SZABÓ MAGDA 1970. Lásd bővebben <http://dia.jadox.pim.hu/jetspeed/displayXhtml?offset=1&origOffset=-1&docId=1109&secId=110329&limit=10&pageSet=> Az oldal utolsó megtekintése: 2017.XI.14.

molt be. Édesapja, Szabó Elek 1907. november 25-től a város szolgálatában állt. A lánya születési anyakönyve alapján 10 év elteltével 1917-ben már városi tanácsos volt. „*Apám (...) pályája kezdetén polgármesteri titkár volt, később városi aljegyző, aztán a kultúr tanácsnok helyettese, városi tanácsnok; árvaszéki elnökhelyettesként ment nyugdíjba, ám a házunkban sose láttam én se városi, se megyei urakat, se katonatiszteket az első formális viziten túl.*”¹⁷ – írta Szabó Magda Ókút című regényében.

Szabó Elek 1926. január 1-től lett árvaszéki ülnök, utána 1937. szeptember 27-ig hivatalból városi képviselő, amikor is dr. Tatay Zoltán árvaszéki elnök feljelentette őt öt rendbeli sikkasztás és okirathamisítás gyanújával. A vádirat szerint 2640 pengővel tartozott a város pénztárának. Ezt a hiányt a kamatokkal együtt a család – pontosabban bátyja, Szabó József segítségével ez év szeptember 28-án fizette vissza Jablonczay Lenke, ennek ellenére azonban a büntetés nem maradt el. Hogy fogalmat alkothassunk a szóban forgó összeg nagyságáról meg kell jegyezzük, hogy a Magyar Királyi minisztérium 1937. évi 7.000. M. E. számú rendelete alapján Szabó Eleknek, mint közszolgálatban álló tisztviselőnek az illetménye 1938. évi január hó 1-től 292-336 pengő között mozgott.¹⁸

Munkájából ezek után felfüggesztették, a vizsgálat pedig egészen 1942. március 5-ig elhúzódott. Addig jövedelme 1/3-át kapta – havi 112 pengőt –, az élelmezési pótlék és a családi pótlék folyósítását azonban meghagyták. Mivel Lenke asszony nem dolgozott, ezért ebből a kis jövedelemből hárman éltek, míg Szabó Magda 1940-ben le nem diplomázott és el nem helyezkedett a helyi Református Leányiskolában tanárként. Szabó Elek kérvények özönét indította el ügye tisztázása végett, a fizetésének és egzisztenciájának visszaállítása ügyében. A ránk maradt iratokból fény derült arra, s így igazolódott is a már fent említett feltevés, hogy a Hunyadi utcai lakás valóban nem öt, hanem három szobás volt, amit aztán kénytelenek voltak feladni és így a **Hatvan utca 16. szám** alatt egy bútorozott szobát bérelniük maga és családja számára méghozzá cseléd nélkül.

Bútorait eladta, azt a kis pénzt, amit érte kapott pedig a gyógykezelésére fordította. Kintüntetéssel érettségizett és kitűnően tanuló másodéves bölcsészhallgató lánya, Szabó Magda számára a legszükségesebb dolgokat sem tudta biztosítani, így többször kérte a Tekintetes Fe-

¹⁷ SZABÓ MAGDA 1970. Lásd bővebben <http://dia.jadox.pim.hu/jetspeed/displayXhtml?offset=1&origOffset=-1&docId=1109&secId=110329&limit=10&pageSet=> Az oldal utolsó megtekintése: 2017.XI.14.

¹⁸ PÉNZÜGYI KÖZLÖNY 1937: 660.

gyelmi Választmányt, hogy mihamarabb vizsgálják felül ügyét.¹⁹ Kérvényei végül is meghallgatásra találtak, mivel dr. Sz. Gavallér Lajos debreceni ügyvéd segítségével Szabó Eleket elmebetegségre hivatkozva a Debreceni Királyi Törvényszék a P. 6493/5. 1941. sz. határozat szerint 1942. február 4-én gondnokság alá helyezte, mivel a határozat szerint nyugdíjának és vagyonának kezelésére képtelen volt. Nyugdíját pótlékokkal együtt 541 pengő 90 fillérben állapították meg. Visszamenőleg megkapta a felfüggesztése során visszatartott 2/3-nyi fizetését is.

5-6. kép Szabó Elek gondnokság alá helyezése, illetve a Hatvan utca 16. számú ház egykori homlokzata²⁰

¹⁹ BAKÓ ENDRE 2014: 263-273.

²⁰ Megjegyzés: Szabó Elek gondnokság alá helyezéséről lásd bővebben: https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/BudapestiKozlony_1942_02_ertesito/?pg=117&layout=s&query=szab%C3%B3%20elek A letöltés ideje: 2017.11.18., illetve DMJV. PH. Főépítési Iroda. Építészeti Archívum – Mikrofilmtár. Hatvan utca 16. szám

Ekkor már a **Füvészkert utca 18.** számú – akkor Baltazár Dezső utca –, épület udvaros házrészében laktak, amely előzőleg a Református Kollégium diákkórháza volt. *„A Füvészkert utcai házban apám paradicsomkertet csinált, áradt az illat az ágyásainkból. Volt egy öreg körtefánk, volt egy eperfánk, rengeteg-rengeteg eperrel, barackfánk is volt, sok gyümölcs. Apám ültetett két csemeteplatánt, az egyiket Agancsos fájának, a másikat nekem. Megöntözte és megáldotta őket, az ároni áldással.”*²¹

7. kép A Füvészkert utcai lakás²²

Talán a szerencsének tudható be, hogy Szabó Elek kálváriája miatt a Hunyadi utcai otthonukat feladni kényszerültek, ugyanis 1944. június 2-án 9.28-kor az amerikai légierő 130 db B-17 bombázója 64 db P-51 típusú vadászgép kíséretében mintegy 1000 db 227 kg-os bombát dobott le Debrecenre. A vasútállomást illetve a hajdani Hunyadi utcát és környékét porig rombolták a bombák. Szabó Magda 1942-1945. között a Hódmezővásárhelyi Református Leánygimnáziumban tanított, mint latin-történelem szakos tanárnő. Mivel a német csapa-

²¹ KABDEBÓ LÓRÁND 1986: 21-31.

²² TASI GÉZA – VINCZE FERENC 2010: 15.

8. kép A lebombázott Hunyadi utca 24. szám és környéke ²³

tok 1944. március 19-én bevonultak Magyarország területére, az iskolákban a tanítást befejezték. Szabó Magda ekkor visszajött Debrecenbe, az ostromot itt érte meg a Kollégium pincéjében.

A szovjet csapatok bevonulása után a püspöki hivatal engedélyével azonnal munkára jelentkezett az Egyesített Fiúgimnáziumban. Pár hetes iskolai munka után átkerült a Tankerületi Főigazgatóságra. Kis idő múlva Simon Lászlóval találkozott, aki Pestre invitálta. Ekkor a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumban kapott állást. Budapesten 1947-ben kötött házasságot Szobotka Tiborral. Szüleihez sokszor utazott Debrecenbe, írói mellőzése megszűntével pedig még gyakrabban, hiszen a város tárt karokkal fogadta az író-olvasó találkozókra. Egy ilyen látogatás alkalmával kereste fel az egykori utolsó debreceni lakhelyét a Fűvészkert utcán, amelyet a városrendezés miatt lebontottak a Kölcsey-házzal együtt. Helyére a Kölcsey Művelődési Központot építették. Édesapja ekkor már meghalt, édesanyja pedig velük élt a Pasaréten.

²³ Megjegyzés: A szerző saját archívumából

„Azért persze elmentem elbúcsúzni a háztól, a léceken át lesni elhagyott otthonunkat, de az az élmény semmiség volt ahhoz képest, hogy egyszer azt láttam: nincs. Senki nem figyelmeztetett engem, hogy olyat keresek, ami már megszűnt. Akkor már anyám meggyökerezedett Pesten, én író-olvasó találkozóra mentem haza, s utána azt gondoltam, nem megyek még a szállodába, lássam a Fűvészkert utcát, ha sötét ablakkal, ha holtan is, de utoljára. Bekanyarodtam a szokott úton, és téglahalmazt találtam az otthonunk helyett. Én közben tudom magamat tartani, alig-alig emlékszem olyan alkalomra, hogy az lett volna az érzésem, el fogok ájulni. Akkor azt hittem, összeesem. Nem tartott meg a lábam, egy pillanatra a látásomat is elvesztettem, aztán eltámolyogtam a Bikáig. Esős este volt, nem tudom elmondani, mi volt, ami visszaparancsolt, de valami visszavitt az esőben a Semmihez. Az arcom merő víz volt, potyogtak a könnyeim; mentem a Bethlen utca felé, és akkor kiderült, hogy a Bethlen utca sincs, tehát az a ház, amelyben Jablonczay Gizella Majthényi bácsival lakott, az is megsemmisült, zavart macskák ültek a romok között az esőben, behúzódva egy kidobott asztal alá. Az ember, hogyha hazamegy a szülővárosába, tisztességesen felöltözik, nagyon szép kabát volt rajtam akkor este, nagyon szép kesztyű, abban a nagyon szép kabátban, a nagyon szép kesztyűben guggoltam le a sárba, és vettem föl két téglát a Bethlen utcáról; – a Fűvészkert utcáról már nem lehetett. De megfelelt a Bethlen utcai is: azon a téglán valamennyien végigmentünk, anyám is, apám is, én is, fivérem is, és Gizella is. Nem tudom, aznap este mit gondoltak a Bikában, amikor a könnyektől kimart arccal, mocskos, sáros téglákat szorítva, a térdemen sárfoltosan megérkeztem, azt hiszem, azt hitték, részeg vagyok, vagy megőrültem. Mikor Debrecen vezetői följöttek hozzánk, hogy közöljék, díszpolgár lett belőlem, odavezettem őket a kandallóhoz. Láttak a parketten, az antik bútorok között, két utcátéglát, egy darab Debrecent.”²⁴

Szabó Magda egykori Debrecenje, – lakóhelyei, családja, emlékei – nagyrészt már a múlt homályába vesznek. A város atmoszférája megváltozott, már nem ugyanaz mint régen volt, azonban a kapocs, amelyet Szabó Magda és írásai jelentenek egy letűnt kor és napjaink között mégis örök!

²⁴ KABDEBÓ LÓRÁND 1986: 21-31.

Irodalomjegyzék

ACZÉL JUDIT (Szerk.):

- 1997 *Ne félj! Beszélgetések Szabó Magdával.* In: ACZÉL JUDIT (Szerk.): Csokonai Kiadó Debrecen. 1-337.

BAKÓ ENDRE

- 2014 *Ágak és hajtások. Tanulmányok, verselemzések.* Felsőmagyarország Kiadó Miskolc. 1-325.

KABDEBÓ LÓRÁND

- 1986 *Elveszett otthonok. (Beszélgetés Szabó Magdával)* 21-31. oldal Alföld XXXVII. évfolyam 12. szám. In: JUHÁSZ BÉLA (Főszerk.): Kiadja a Hajdú Megyei Lapkiadó Vállalat. Debrecen 1-120.

PÉNZÜGYI KÖZLÖNY

- 1937 *Pénzügyi Közlöny. LXIV. évfolyam.* 1937. december 1. Budapest 1-660.

SZABÓ MAGDA

- 1970 *Ókút.* Magvető Könyvkiadó. 1-355. Lásd bővebben: <http://dia.jadox.pim.hu/jetspeed/displayXhtml?offset=1&origOffset=-1&docId=1109&secId=110329&limit=10&pageSet=> Az oldal utolsó megtekintése: 2017.11.14.
- 1978 *Régimódi történet.* In: RÉZ PÁL (Szerk.): Szépirodalmi Könyvkiadó Budapest. 1-412. Lásd bővebben: http://dia.jadox.pim.hu/jetspeed/displayXhtml?docId=0000000905&secId=0000085594&mode=html#Szabo_Magda-Regimodi_tortenet-szabo00001 Az oldal utolsó megtekintése: 2017.11.14.

Képjegyzék

A FÜVÉSZKERT UTCAI LAKÁS FOTÓJA

(é. n.) *Szabó Magda album.* 15. oldal. In: TASI GÉZA – VINCZE FERENC (Szerk.):
Hang-kép-írás sorozat. Napkút Kiadó Kft. 2010. 1- 136. + 8 oldal színes
melléklet.

A DOMB UTCA 16. SZÁMÚ INGATLAN FOTÓJA NAPJAINKBAN

2017 Az épületről a fényképet a szerző készítette.

A HATVAN UTCA 16. SZÁMÚ HÁZ EGYKORI HOMLOKZATA

1982 *Hatvan utca 16. szám.* DMJV. PH. Főépítési Iroda. Építészeti
Archívum – Mikrofilmtár.

A LEBOMBÁZOTT HUNYADI UTCA 24. SZÁM ÉS KÖRNYÉKE

(é. n.) A szerző magánarchívumából.

A SZENT ANNA UTCA 22. SZÁMÚ HAJDANI ÉPÜLET METSZETRAJZA

1909 *Szent Anna utca 22. szám.* DMJV. PH. Főépítési Iroda. Építészeti
Archívum – Mikrofilmtár.

DEBRECEN VÁROSTÉRKÉPE

1925 *A Bábaképezde és környéke.* Debrecen várostérképének részlete. A
szerző magánarchívumából

SZABÓ ELEK GONDNOKSÁG ALÁ HELYEZÉSE

1942 *Budapesti Közlöny Hivatalos Értesítője.* 44. szám. 1942. február 24. 2.
oldal. Lapkiadó Vállalat. Budapest. 1-8. Lásd bővebben: [https://adtplus.
arcanum.hu/hu/view/BudapestiKozlony_1942_02_ertesito/?pg=117&la
yout=s&query=szab%C3%B3%20elek](https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/BudapestiKozlony_1942_02_ertesito/?pg=117&layout=s&query=szab%C3%B3%20elek) A letöltés ideje: 2017.11.18.

SZABÓ MAGDA SZÜLETÉSÉRŐL SZÓLÓ BEJEGYZÉSEVES AZ 1917-ES DEBRECENI SZÜLETÉSI
ANYAKÖNYVBEN

1917

<https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:33S7-9P37-DYT?i=250&cc=1452460&cat=1926617> A letöltés ideje: 2017. XI.18.